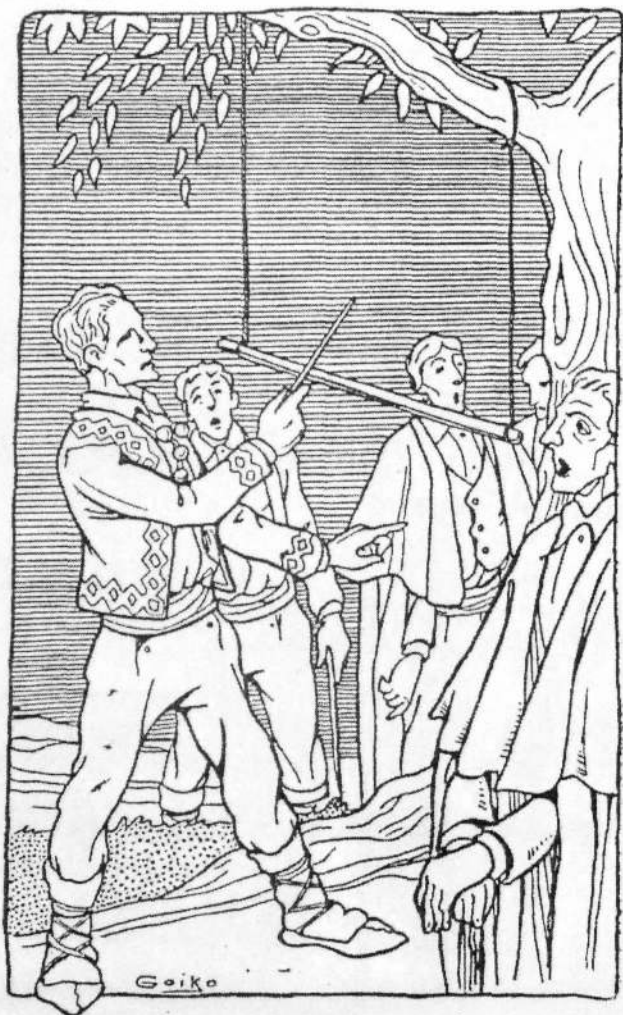


TOBERAK, LHANDEREN ELEBERRIAN



Pierre Lhanderen Yolanda (1921) eleberriaren azken kapituluan, Joanes Azturiagakoa eta Yolanda Urdanibiakoaren ezkontza ospatzeko, tobera jotzeak jartzen ditu Hondarribian. Herri honetan inork ez du egin ohitura horren bilketarik. Entzutea dudanez, mende honen hasieretan oraindik egiten omen ziren. Bada hortaz oroitzen denik Klaudio Sagartzazu "Satarka"ren famelian, zeren gurasoena bai zen Brunenia ostatua eta bertan ospatzen ziren ezkontzetan egiten omen zituzten tobera jotzeak. Eta urte horietan hemen bizi izan zen P. Lhande egitea.



Eleberriaren barnean ondo ekarria da, baina ikus ditzagun tobera kanta horiek nondikako sustraiak zituzten.

Izan ere, toberak ezagunak ziren goinafarrera hizkera egiten zen zenbait tokitan. Bereziki, ola zaharren inguruan. Alde hortatik Hondarribia bera ere ezin dezakegu baztertu.

Aita Donostiak (Jose Gonzalo Zulaika bere bataioz) Lesaka, Bera, Sunbilla, Orotz-Betelu eta Iruritan bildu zituen toberak, kantaz eta doinuz, ikus Eusko Ikaskuntzak argitaratu zuen bere *Cancionero Vasco* delako bilduman, VIII, 1994, 1329-1333 orrialdeetan.

Tobera jotzearen ohiturak lehenik bildu eta aztertu zituen Manuel Lekuona zena genuen, eta bilketok bere sorteri zuen Oiartzunen eginak. Hortaz, bere lehen lana, "*Las toberas. Descripción y datos históricos de ésta costumbre popular*", Euskalerriaren alde, X (Nº 194), 1920, 41-53. orrialdeetan argitaratu zuen. M. Lekuonaren testu hortan oinarritu zen Azkue "*Las Toberas*" izenpean *Cancionero Popular Vasco*-ren (1919?), VI.alean, 558-567. orrialdeetan. Geroago Azkue berak egiten dio beste aipamen bat Euskalerriaren Yakintza-ren I. Tomoan (1935), 462. Orrialdean. Baina, ez bataik eta ez besteak, inoiz ez dute aipatzen Hondarribian ere egiten zirenik.

Eusko Ikaskuntzak 1930ean herri arteeri buruz Bergaran antolatu zituen jardunaldietara "La poesía popular vasca" zeritzan txostena aurkeztu zuen Manuel Lekuonak. Ikus *V Congreso de Estudios Vascos. Arte popular vasco* (Donostia, 1934, non datorren 147 orrialdean toberen aipamena eta 166-167ean jasotzen du kanta.

M. Lekuonak bildutako kantak, euskaritxoaz gainera dituen 6 bertsoetarik bat ezik, P. Lhandek Yolanda eleberrirako jaso zituen, bere asmoz eta gogoz euskara zerbat txukundurik. Hartu ez zuen bakarra, 5 bertsoa izan zen.



Baina beste sei bertsoei gehitu zizkien Hondarribiari zein eleberriaren gaiari erantsirik, Yolanda andereñoaren kortejatzaille ibili zen atzerriko Philippus Jordaens flamendarraren aurka jarriak.

Hara hemen Pierre Lhandek gehitu zizkienak, bere eleberriko pertsonaien ahoetan jarriz, honako bertso hauek idatziz:

“Eta horra non, zelai atzean, beste olerkari zahartzo bat dagoen, txapela eskuan. Basoko otartean dijuan ur txirriparen soñu bezain arin eta garbia dauka botza, eta honek dio”:

Atzerriko belatza
Gipuzko'n da sartu
Hemengo uso xuri bat
Nahiz arrapatu;
Atzapar egin eta
Gorde nahi izan du.

Baina ehiztari gazte bat
Begiz erne zagon;
Belatzari bizitza;
Jo-ta, kendu zion
Eta uso maiteari
Azkatasuna emon.

Hari erantzunez, “Saraarra pixkabat gogoratuta, berriz bere sailari lotu zitzaion”:

Geldi zaitezte bada
Biok elkarrekin,
Jainkoak dizuela
Betikoz atsegin:
Kabi eder horretatik
Ez itzurik egin.

Ta berriz Gipuzkoara
Belatza baletor
Zuk, ehiztari pixkorra,
Jo zazu, jo gogor,
Aberriko txoriak
Azke daudezten hor!

“Eta Azturiagarrak abestu zuen”:

Ez izan beldurrikan
Adiskide zaharra.
Belatza, bihurtzeko,
Oso dago txarra:
Hegak moztu dizkiot
Ta ebaki atzaparra.

Baina berriz hobitik
Jaikiko baledi
Gure olako gabia
Ez legoke geldia;
Burua hari lertzeko
Hor dago Urdanibi!

Jarrantuko du esanaz: “Kopla sutsu horiek aditzearekin, zelai guzian gora! eta gorak! Altxatzen hasi ziren eta hiru pertsularien gudua ezin amaituzekoa zela zirudien”.

Nahi duenak kantatu ahal izateko, Manuel Lekuona zenak bildutakoen doinua ezartzen dut.

Bukatzeko, oroi dezadan Nikolas Ormaetxea “Orixe” berak ere, zihurrenik, horietarik argudioz hartu zuela Euskaldunak (1950) poemara toberak aramateko. Ikus pöema liburu horren 488-491 orrialdeetan. Baina, esan beharrezkoa zait, zuzenean ez dutela ezer ikustekorik M. Lekuonak bildutakoekin, “Orixe”k bere kabuz bertso berriak asmatu bai zituen.